

TÜRKİYE'DE YAŞANAN SOSYAL OLAYLAR VE TÜRK SINEMASINA YANSIMALARI (1980-2004) ¹

Arş. Gör. Nermin ORTA
Marmara Üniversitesi
İletişim Fakültesi
nerminorta@gmail.com

Özet

Dünyadaki değişim ve gelişimler zamanla hızlanmış, kısa sürede bu değişimlerden etkilenen Türkiye, bir yandan dünyadaki gelişmelere ayak uydurmaya çalışırken bir yandan da bünyesindeki değişimi özümsemekle uğraşmıştır. 1980'li yıllarda Türkiye, birçok değişimle karşı karşıya kalmış; doğal olarak da tüm bu değişimlerin sancılarını uzun süre yaşamıştır. Ülkede yaşanan sosyal olaylar her alanı olduğu gibi Türk sinemasını da etkilemiş, yaşanan değişimlere paralel olarak; 80'li yıllardan itibaren Türk sinemasında, Yeşilçam'ın masalsi yapısı dışında filmler çekilmeye başlanmıştır. 1990'lı yıllarda Türk sineması, kendi dilini oluşturmaya çalışan, sinemayı yaşam felsefesi haline getiren yeni bir kuşakla karşılaşmış ve Türk sinemasında bireyi ön plana çıkaran filmler ağırlık kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk sineması, sosyal olay, sosyal değişimler, içerik çözümlemesi, 1980-2004 dönemi.

THE SOCIAL EVENTS HAPPENED IN TURKEY AND THEIR REFLECTION TO TURKISH CINEMA (1980-2004)

Abstract

Social changes and developments around the world have rapidly increased. While Turkey affected by those changes in a short time, has been trying to keep in step with the developments in the world, it has also tried to absorb these changes in its own structure. Turkey experienced many changes in the 1980s, and naturally it wasn't able to overcome the troubles that these changes posed for a long time. These social events in the country also affected Turkish cinema. With these changes, so changed the genre of film making from the 80s on. In the 90s, Turkish cinema met up with a new generation, which set up its own language and made cinema their philosophy of life. Finally, the movies of which the main character is the theme gained popularity.

Key Words: Turkish cinema, social event, social changes, content analysis, period of 1980-2004.

¹ Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen yüksek lisans tez özeti

Giriş

Türkiye kuruluşundan itibaren bazı değişimler yaşamış ve bu değişimler dönem dönem daha yoğun şekilde hissedilmiştir. 1980 yılı Türkiye için adeta bir başlangıç olmuş ve bu tarihten itibaren hemen hemen her alanda olumlu ya da olumsuz pek çok değişim yaşanmıştır. 1980 sonrasında yaşanan bu değişimler toplumun her alanını olduğu gibi Türk sinemasını da etkilemiş ve yeni yönetmenler ortaya çıkmış, ele alınan konular daha realist bir biçimde yansıtılmaya çalışılmış, sinema yeni bir boyut kazanmıştır.

Tüm bu bilgiler ışığında yapılan araştırmada; 1980–2004 yılları arasında yaşanan sosyal değişimlerin Türk sinemasına etkisinin olup olmadığı sorgulanmaya çalışılacaktır. Bu hususlar göz önünde bulundurularak ortaya konan, çalışmanın birinci bölümünde; 80’li yıllara kadar Türkiye’deki gelişimler ve Türk sinemasının geçirdiği evreler özetlenmeye çalışılacaktır. Araştırmanın ikinci bölümünde; 1980 sonrasında Türkiye’nin içinde bulunduğu durum, yaşanan siyasal, ekonomik, toplumsal ve bireysel gelişmeler ile 1980–2004 yılları arasında Türk sinemasının geçirmiş olduğu sıkıntılar ve başarılar aktarılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise; yaşanan sosyal değişimlerle Türk sinemasının geçirdiği evreler arasında bağlantı kurulmaya çalışılmış ve bu amaçla 1980–2004 yılları arasında çekilmiş olan Türk filmlerinden yirmi beş adedi kasıtlı olarak (her yıldan bir film olmak üzere) seçilmiştir. Bu yirmi beş film üzerine içerik analizi uygulanmış ve elde edilen bulgular yorumları ile aktarılmıştır. Bu nedenle çalışmanın; ele alınan 25 film kapsamında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

1. TÜRKİYE’DE TOPLUM VE SİNEMANIN TARİHİ GELİŞİMİ (1923–1980)

1. 1. 1923–1980 Yılları Arasında Türkiye’de Toplumsal Yaşam

23 Nisan 1920’de TBMM’nin açılmasının ardından, 1921 yılında Meclis ilk Anayasayı kabul etmiş ve 1922’de saltanat kaldırılmıştır. 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet ilan edilmiş ve Mustafa Kemal yeni kurulan cumhuriyetin ilk cumhurbaşkanı, İsmet İnönü ise ilk başbakanı olmuştur (Kili, 1982:149–155). Bu gelişmenin hemen ardından, Meclis halifeliğinin kaldırılmasını kabul etmiştir (Ateş, 2003:347). Yaşanan değişimler nedeniyle anayasa ihtiyaçları karşılamaz duruma gelmiş ve 1924 yılında yeni Anayasa yürürlüğe girmiştir (Turan, 1995: 75–78). Yaklaşık on yıllık sürede, yeni kanunlar çıkarılmış, iki kez çok partili hayata geçmek için çaba harcanmış; ancak sonuç alınamamıştır (Kili, 1982:162–170).

Yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra 10 Kasım 1938 tarihinde Atatürk hayata veda etmiştir (Dündar, 1998: 84). Atatürk’ün vefatının hemen ardından meclis olağanüstü toplanmış ve cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü’yü seçmiştir (Zürcher, 2001:267).

Türkiye’de tüm bu gelişmeler olurken II. Dünya Savaşı başlamış ve Türkiye son dakikaya kadar savaş dışında kalmak için gayret göstermiştir. 1945 yılına

gelindiğinde Türkiye Birleşmiş Milletler kurucu üyeliğine hak kazanmak için Almanya’ya resmen savaş ilan etmiştir (Zürcher, 2001: 295- 298).

1945 yılında Türkiye’de yeniden çok partili hayat başlamış ve 1950 yılında Demokrat Parti büyük farkla seçimi kazanmıştır(Turan, 1999: 11). Ancak işler zaman içinde iyi gitmemeye başlamış, fiyatlar yükselmiş, enflasyon artmış, mal kıtlığı-karaborsacılık artmıştır (Birand-Dündar vd., 1999:123). 1960 Türkiye’sinde 26 Mayıs 27’sine bağlayan gece ordu yönetime el koymuş, Menderes ve Bayar başta olmak üzere bütün DP’li milletvekillerini tutuklatmıştır (Birand-Dündar vd., 1999: 144-167).

1964 yılında yeni anayasa halkoyuna sunularak kabul edilmiştir. Ülkede siyasi alanda bu gelişmeler yaşanırken Yassıada’daki mahkeme de sonuçlanmış, mahkemeden 15 idam cezası kararı çıkmıştır (Ahmad, 1996:171–173). Milli Birlik Komitesi 15 idam cezasından sadece Menderes, Zorlu ve Polatkan’ın cezasını onaylamıştır. Zorlu ile Polatkan 16 Eylül’de, Menderes ise ertesi gün idam edilmiştir (Turan, 2003: 77).

Ancak 1967 yılından itibaren ülkedeki şiddet eylemleri yavaş yavaş yeniden ortaya çıkmaya başlamış, hükümet olayları bastırıcı önlemler almamış, bunun yerine “dinci”, “gelenekçi” grupların tepkilerini desteklemiştir(Kongar, 1999:167). 12 Mart’ta ordu yönetime bir muhtıra vermiş, Anayasanın öngördüğü reformları uygulayabilecek güçte bir hükümet kurulmasının istediklerini belirtmişlerdir. Aksi takdirde Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetimi devralacağı söylenmiştir (Ahmad, 1996:203–207).

Bu dönemde bazı ünlü gazeteci ve siyasetçiler de terör örgütleri tarafından öldürülmüş, toplum adeta patlama noktasına gelmiştir (Kongar, 1999:184-190). Sonuçta; tüm Türkiye 12 Eylül 1980 sabahı yeni güne Orgeneral Kenan Evren’in bildirisiyle başlamıştır.

1.2. Türkiye’de Sinemanın Gelişim Süreci

Ülkedeki ilk film gösterimi Bertrand adlı bir Fransızın II. Abdülhamit zamanında; 1896’da sarayda yaptığı gösterimler ile başlamış; aynı yıl içinde, kesin bilgi olmamakla beraber, Fransız Pathé Film Kurumunun İstanbul temsilcisi Sigmund Weinberg, kendi çabalarıyla halka film gösterimi yapmıştır (Onaran, 1999:11-12).

1.2.1. İlk Sinemacılar: Makedonya asıllı sinema ve fotoğraf sanatçıları Yanaki ve Milton Manaki kardeşlerin 1911’de V. Sultan Mehmet Reşat’ın Manastır ve Selanik ziyaretlerini çektikleri film halen Makedonya arşivlerinde bulunmaktadır. Ancak Manaki kardeşlerin Makedon asıllı olmalarından dolayı bu filmin ilk Türk filmi olarak kabul edilmesi ikilem yaratmıştır (Esen, 2002:11-12).

1914 yılında Türkiye’nin savaşa girmesinin ardından, 1877-1878 Türk-Rus savaşının acı bir anısı olarak Yeşilköy’e dikilen Rus Abidesi’nin yıkılmasını, filme çeken yedek subay Fuat Uzkınay’ın, belgesel olarak ortaya koyduğu

Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı adlı film, ilk Türk filmi olarak kabul edilmiştir (Evren, 2003:10).

1.2.2. Tiyatrocular Dönemi: Türk sinemasının 1923'ten 1939'a kadar geçirmiş olduğu dönem Tiyatrocular Dönemi olarak adlandırılmaktadır. Dönemin bu şekilde adlandırılmasının nedeni; bu zaman dilimindeki sinema çalışmalarının, Türkiye'nin en ünlü tiyatrocusu Muhsin Ertuğrul ve o dönemki tek ödenekli tiyatro kadrosu tarafından yapılmasındandır (Özön, 1995: 21-22). Ertuğrul pek çok ilke imza atmasına rağmen oluşturmuş olduğu melodram ile türün sonradan defalarca kullanılan tüm tiplerini ve anlamsızlıklarını ortaya koymuştur (Scognamillo, 1998: 75).

1.2.3. Geçiş Dönemi: 1939'la 1950'li yıllar arasında Türk sinemasında bir geçiş dönemi yaşanmış ve bu dönemin ilk yarısı İkinci Dünya Savaşı yıllarına rastlamıştır. Bundan dolayı bu dönem iki büyük yükü omuzlarında taşımıştır. Bunlardan ilki savaş yılları koşullarının ağırlığı, ikincisi tiyatrocuların kalma tiyatrolaştırılmış sinemanın ağırlığı olmuştur. Tüm bunlara bir de ilk sansür yönetmeliği eklenmiştir. Ancak tüm bunlara karşın bu dönemde pek çok olumlu gelişme de yaşanmıştır ve bu dönemde yeni sinemacılar da ortaya çıkmıştır (Özön, 1995:25-26).

1.2.4. Sinemacılar Dönemi: Türk sinemasının ilk sağlık belirtileri ise geçiş döneminin kapanışı, sinemacılar döneminin başlangıcıyla ortaya çıkmıştır. Bu dönemde konuların büyük kısmı yerli kaynaklardan alınmış ve bu yıllarda film artışının yanı sıra sinemanın genel görünümünde de bir değişim yaşanmıştır (Scognamillo, 1998:139-140).

1.2.5. Yeni/ Genç Türk Sineması Dönemi: Bu dönemde daha önce tabu olan, korkulan konular ele alınmış, gerçekçilik kısmen de olsa uygulanabilmiş ve sinema öz ile biçimde dil sorununu irdeleyebilmiştir. Dönem izleyici rekorlarının kırıldığı; sanatçı, yapımcı, teknik personel, yönetmen ve sinema tutkunlarının hızla arttığı, hareketli canlı bir dönem olmuştur (Aydın, 1997: 13). Arada çıkan kötü filmlere rağmen sinemada belli bir siyah-beyaz estetik oluşturulmuş, sinema zanaatkârlıktan sanayileşmeye doğru yol almış ve ilk sinema klasiklerimiz bu dönemde ortaya çıkmıştır (Dorsay, 1989: 12). 1967'den sonra renkli film furyası başlamış, 1968 yılında ise Türkiye televizyonla tanışmış, 1974'ten itibaren televizyon yavaş yavaş ülke çapına yayılmış ve Türk ailesi sinemadan kopmaya başlamıştır. Bu yıllarda aileleri sinemadan uzaklaştırma pahasına seks furyasına yönelmiştir (Onaran, 1999:102). Bu furya 1970'lerin sonlarına gelindiğinde çeşitli şikayetler üzerine iktidarların köklü önlemler almasıyla son bulmuş; ancak Türk sineması ağır bir darbe almıştır (Dorsay, 1989:16-18).

Sonuçta, Türk film seyircisi, televizyon, seks furyası, siyasal ve iktisadi koşullar, 12 Eylül öncesinin anarşi ve terör ortamı gibi nedenlerle sayıları gitgide azalan Türk sinema filmlerinden kopmuş ve artık en ucuz eğlence olan televizyona sığınmıştır.

2. TÜRKİYE'DE YAŞANAN EKONOMİK, SİYASAL, TOPLUMSAL, BİREYSEL DEĞİŞİMLER VE SİNEMA (1980-2004)

2.1. 1980-2004 Yılları Arasında Türkiye'de Yaşanan Ekonomik, Siyasal, Toplumsal ve Bireysel Değişimler

Türkiye'de sinemanın genel gelişim sürecine bakıldığı zaman, toplumun içinde bulunduğu sosyal ve siyasal koşullardan, ekonomik bunalımlardan, çalkantılardan bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak etkilendiği görülmüştür. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünde 1980'den itibaren Türkiye'nin yaşadığı toplumsal, ekonomik, siyasal olaylar ve bireysel değişimler incelenmeye çalışılacaktır.

2.1.1. Ekonomik Değişimler: 1980'lere gelinceye kadar, dünya ekonomisinde devletin müdahalesini ön gören bir yaklaşım kabul edilmiş, bu tarihten itibaren ise serbest piyasa ekonomisinin etkinliği ağır basmıştır. Dünyadaki bu gelişmelerin hız kazanması Türkiye'yi ve Türk ekonomisini de önemli ölçüde etkilemiştir (Cankaya, 1997: 72).

1979 yılındaki ara seçimlerin ardından CHP hükümeti istifa etmiş, daha sonra Süleyman Demirel Başbakanlığında Adalet Partisi tarafından bir azınlık hükümeti kurulmuş ve Turgut Özal Devlet Planlama Teşkilatı başkanı olmuştur (Işık, 2002:154). Yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmeler üzerine Demirel-Özal ikilisi tarihe 24 Ocak Kararları olarak geçen programı hazırlamışlar ve hayata geçirmişlerdir (Cankaya, 1997:72).

Genel olarak bakıldığında bu yeni ekonomik yaklaşımla Türk ekonomisinin serbestleştirilmesi ve dış dünya ile bütünleştirilmesi sağlanmaya çalışılmış, ancak askeri yönetimin getirdiği denetimlere rağmen ciddi problemler yaşanmıştır (Kongar, 1999: 372-373). 24 Ocak ekonomik kararlarıyla Türkiye'de yeni bir dönem başlamış, 1980'li yıllarda ülke kısmi bir rahatlama içine girmişse de 1990'lı yıllarda durum değişmiştir. Türkiye o güne kadar hiç karşılaşmadığı sorunlarla yüz yüze gelmiştir.(Karaman, 2002:153).

Sonuç olarak; alınan bu kararlarla Türkiye'nin çehresi tamamen değişmiş, ülkede işsizlik patlamış ve eşi benzeri görülmemiş zamlar başlamıştır. 24 Ocak 1980'de ekonomik yaşamı yeniden düzenleyen bu kararlarla, para ve döviz piyasasına liberalizm getirilmiş bu da zamanla enflasyonu yükselttiği için film üretim maliyetleri artmıştır. Liberalizm gereği yabancı sermaye kurumlarına tanınan haklar, sinema ve film işletmeciliğinde yeni kurumların oluşmasına neden olmuş; dolayısıyla Türk sineması bu durumdan olumsuz etkilenmiştir (Onaran, 1995: 11).

2.1.2. Siyasal Değişimler: 1970'li yılların sonunda Türkiye yine büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Tırmanan anarşi ve terör olayları, suikastlar, gençlerin sağ ve sol ideolojilerde kamplaşması ülke gündeminin baş sırasında yer almıştır. Ülkede yaşanan ekonomik kriz, 24 Ocak kararlarının getirdiği ağır

devalüasyon, sürekli gelen zamlar ve siyasi otoritenin çözüm üretemeyişi ülkeye adeta darbeyi haber vermiştir. Tüm bunların üstüne Cumhurbaşkanlığı makamının aylarca boş kalması eklenince, ordu müdahale kararını netleştirmiş ve 12 Eylül 1980 yılında yönetime geçici bir süreliğine el koymuştur (Cankaya, 1997: 61).

1980 darbesi Türkiye’de her açıdan bir milat olmuş ve ekonomiden siyasete, sokaktan sanata kadar her şey 80 öncesi ve sonrası şeklinde anılır hale gelmiştir (Birand-Bila vd., 1999:135). 12 Eylül yönetimi Türkiye’de siyasal sistemi yeniden kurmuş ve 1961 Anayasası’nın tanıdığı tüm özgürlük ortamını ortadan kaldırmıştır (Birand-Bila vd., 1999:251). Sonuçta, toplumun her kesiminde bir depolitizasyon dönemi başlatılmış; ülkenin büyük bir kesiminin siyaset yapması yasaklanmıştır.

Sonuçta 1980 yılı Türkiye için bir dönüm noktası olmuş ve bu tarihten sonra her şey değişmiştir. 24 Ocak Kararlarıyla başlayan değişimler Türkiye’yi derinden etkilemiş ve bunun hemen ardından 1980 Askeri Müdahalesi gelmiştir. 1983 yılında yapılan seçimleri 24 Ocak Kararlarının mimarları olarak bilinen Turgut Özal kazanmış ve liberal anlayışın toplumun tüm katmanlarına yayılmasını sağlamıştır(Güner, 1999:8).

1993 yılında Özal geçirdiği kalp krizi sonucu ölmüş ve Süleyman Demirel koalisyon ortağının da desteğiyle dokuzuncu Cumhurbaşkanı olarak Çankaya’ya çıkmıştır(Kongar, 1999:263). Tüm bu siyasi gelişmelerin yanı sıra hükümet ekonomik zorluklar nedeniyle bir takım kararlar almaya başlamış ve 5 Nisan paketi olarak da bilinen “istikrar paketi” açıklanmış ve ekonomik alanda yeni düzenlemeler getirilmiştir. 1995 genel seçimleri sonucunda Erbakan- Çiller ortaklığıyla yeni bir hükümet kurulmuş ve bu döneme türban tartışmalarıyla, tarikat sorunları damgasını vurmuştur. Refah Partisinin iktidardaki kadrolaşması ve şeriat devletine duyulan özlemin sık sık dile getirilir olması TSK’nın rahatsız olmasına neden olmuş ve 28 Şubat’ta yapılan MGK toplantısında bir dizi karar alınmış ve bu kararlar hükümet tarafından da onaylanmıştır. En önemli değişiklik sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesinin kabulüyle olmuş böylece İmam Hatip Liselerinin ortaokul bölümleri kapatılmıştır (Kongar, 1999:265-276).

Özal döneminde tohumları atılan ve devletle, mafya adı verilen yeraltı dünyasındaki kişilerin ilişkileri, Balıkesir’e bağlı Susurluk ilçesinde meydana gelen bir kazayla bu dönemde patlak vermiştir. Olayı araştırmak üzere Meclis’te özel bir komisyon kurulmuş ve devlet-mafya-siyaset üçgeni olarak nitelendirilen bu olayı, protesto eden birçok eylem yapılmış; sonuçta Türk siyaseti bu olayla büyük bir yara daha almıştır (Kongar, 1999:277-279).

Bu arada Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşanan sorunlar da ciddi bir hal almaya başlamış Bölge’de yaşanan çatışmalar sonucunda pek çok vatandaş kentlere göç etmek zorunda kalmıştır(Kongar, 1999:296). Sonuçta yaşanan bu olaylar ülkenin sadece siyasi problemi olmaktan çıkmış aynı zamanda toplumsal ve ekonomik bir yaraya da dönüşmüştür.

Türk siyaset tarihine genel olarak bakıldığında, daima sancılı ve sıkıntılı dönemler geçirdiği görülmüş ve günümüze kadar bu sorunlar devam etmiş ve hala kesin çözümler üretilmemiştir.

2.1.3. Toplumsal Değişimler: Teknoloji ilerledikçe yaşam standartları da gelişmiş, bu durum insanların sosyal yaşamlarında da değişime neden olmuştur. Sanayileşme sonucunda ortaya çıkan köyden kente göç zaman içinde arabesk kültürü ve yabancılaşmayı doğurmuştur.

2.1.3.1. Göç: Göç daima, toplumsal değişimin göstergelerinden birisi olmuştur. Ancak göç, Türkiye’de yapısal nitelikteki kimi değişkenlerle karakteristik hale gelerek, sosyal bir yaraya dönüşmüştür. Türkiye’de 1946’dan sonra gerçekleşen hızlı ekonomik değişmeye paralel olarak yaşanan toplumsal dönüşüm, köyden kente göç olgusuyla kendini ortaya koymuştur (www.dusuncetarihi.sayfasi.com, 08.02.2004).

Şehirdeki eğitim ve sağlık kurumlarının varlığı ve şehir hayatının çekiciliği kentleri cazip hale getirmiş ve kırsal bölgeden şehre doğru nüfus hareketini hızlandırmıştır. Diğer taraftan veraset yoluyla toprakların parçalanması, verimli toprakların daha az sayıdaki çiftçilerin elinde toplanması ve fakirleşme köylerden kente kaçış sebebi haline gelmiştir (Özodaşık, 2001: 13). Özellikle son yıllarda bu sebeplere bir de Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan sorunlar eklenmiş ve güvenlik gerekçeleriyle halk kırsal alanları bırakarak kentlere göç etmeye başlamıştır (Kongar, 1999:553). Ancak yaşanan tüm bu değişimlere paralel olarak ortaya çıkan göç olgusu sanayileşme sürecinden daha hızlı gerçekleşmiş bu da kentlerde çarpıklığın doğmasına, gecekondulaşmaya neden olmuştur (Keleş, 2000:375).

Göçün bir diğer önemli boyutu da dış göçtür. 1961 yılında Almanya ile yapılan anlaşma sonucunda Türkiye’den Avrupa’ya işçi göçü başlamıştır (Uslu-Cassina, 1999: 15). Dış göç olgusu da tıpkı iç göçte olduğu gibi, yaşama koşullarının olanaksız hale gelmesi, kentteki çalışma imkânlarının güçlüğü, nüfusun hızla artması vb. nedenlerden ortaya çıkmış, çoğu, hayatları boyunca, büyük şehir bile görmemiş olan insanların yabancı bir ülkede yaşamaya çalışmalarıyla uzun yıllar devam etmiş, hala da devam etmektedir. Fakat bu insanlar yaşadıkları ülkenin en düşük statülü, en az kazanan, en kötü koşullar içinde çalıştırılan ve yaşadıkları toplumun daima dışlanan insanları olmuşlardır. Bu insanlar zaman içinde iki toplum ve iki kültür arasında sıkışıp kalmışlar ne kendi ülkelerinde kabul görülmüşler, ne de gittikleri ülkeye tam olarak ayak uydurabilmişlerdir (Esen, 2000:122-125).

2.1.3.2. Arabesk Kültür: Köyden kente doğru yaşanan hızlı göç sonucu, yeni bir yerleşim alanı olarak ortaya çıkan gecekondulaşma ve bununla beraber doğan yeni kültür kentli olma durumunu da farklı hale getirmiştir. Köyden kente göç eden insanlar artık köylü olmaktan çıkmış; ama kent yaşamını da tamamen benimseyememiştir (Özodaşık, 2001:82). Bu çelişki ortamının bir ürünü olan ve

her iki kültürün de öğelerini taşıyan bu insanların, beslenmeden giyime, eğlence anlayışından yaşama tarzına varıncaya dek her alanda farklı özellikler taşıdığı görülmüştür (Güngör, 1989:81-86).

Anadolu'nun dört bir yanından gelen ve aşağı yukarı aynı kaderi paylaşan bu insanların yaşam biçimleri zamanla bir araya gelmiş ve derme çatma bir kültür oluşturmuştur. İşte bu ortak kültür arabesk kültür olmuştur. 1968 yılında Orhan Gencebay'ın çıkardığı Bir Teselli Ver isimli plak gecekondulu insanlar üzerinde büyük bir etki yaratmış, doğal olarak da zaman içerisinde bu tür plakların devamı gelmiştir. Arabesk müzik genel olarak; yaşamdan bezmişliği, karamsarlığı, çaresizliği, kaderciliği dile getirmiş ve bu durumla kendini özdeşleştiren gecekondulu insanı yeni müzik türünü hemen benimsemiştir. Kendine uygun dinleyici tabanını bulan arabesk müzik sonraları toplumun diğer kesimlerinde de dinleyici bulmaya başlamıştır (Esen, 1990:109- 111).

Sonuçta Emre Kongar'ın deyişiyle (1995:236), "*kentlileşmiş köylü olmaktan çok köylüleşmiş kentte yaşayan köylü*" insanlar ortaya çıkmışlardır.

2.1.3.3. Yabancılaşma: Yabancılaşma; çalışma koşullarından, teknolojik şartlara, sosyal ve ekonomik amaçlı bir örgütten toplumun geneline kadar bireyi etkileyen bir sosyal olgu olarak ortaya çıkmıştır. Günümüze bakıldığında 'yabancılaşma' sözcüğünden genel olarak "insanın toplumuyla, çevresiyle, dünyayla ilişkilerinin olumsuzluğu" anlaşılmaktadır. Genel olarak bakıldığında; sanayi devrimi ve gelişen teknoloji ile ortaya çıkan modernleşme, toplumsal süreçte bireyi yavaş yavaş toplumdaki izole etmeye başlamıştır. Kendine özgür bir yapılanması ve anlayışı olan modernleşme geleneksel toplum yapısını tamamıyla değiştirmiştir (Giddens, 1994: 9- 12). Bu hızlı değişim kendisiyle, doğasıyla, içinde yaşadığı toplumla uyum içinde olan insanın bir anda yeni değerler ve yeni anlayışlarla yüz yüze gelmesine neden olmuş; bunun sonucunda da insan giderek yalnızlaşan, kendisine, içinde yaşadığı topluma ve çevresine giderek yabancılaşan bir varlık haline gelmiştir (Sezer, 2001: 30).

Türkiye'de de gelişen teknoloji, sanayileşme ve bununla beraber gelen şehirleşme sonucunda insanlar zaman içinde yalnızlığa ve yabancılaşmaya itilmişlerdir. Köyden kente gelen insan uzun bir süre tek başına kalmış ve büyük şehrin şartlarına alışmaya çalışmıştır. Ancak bu daha önce de belirttiğimiz üzere tam olarak gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla bu insanlar daima kendi hayatları ve çevrelerinde gördükleri hayatlar arasında çelişkiler yaşamışlar; zaman içinde iki kültür arasında kalmışlar ve hem kendilerine hem de içinde buldukları topluma yabancılaşmışlardır (Özodaşık, 2001: 23-24).

2.1.4. Bireysel Değişimler: Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından Türkiye'deki pek çok şey gibi kadın da değişmiş, toplumda farklı bir konum edinmiştir (Doğramacı, 1997: 79). Kadın toplum hayatına aktif olarak katılmış, medeni ve siyasi haklarda erkekle eşit tutulmuş, kıyafetleri modern hale gelmiş ve kadının ikinci sınıf insan muamelesinden kurtulması sağlanmıştır (Özodaşık,

1999:84-85). Kadın-erkek eşitliği düşüncesi yaygınlaştıkça kadının hem evindeki hem de dışarıdaki rolü değişmiştir. Böylece hem evinde hem de dışarıda çalışan kadının sorumlulukları artmış ve toplum içindeki önemi bir kat daha fazlalaşmıştır (Tekeli, 1995:26-29).

Bireysel alanda yaşanan değişimler yalnızca kadınla sınırlı kalmamıştır. Eğitim kurumlarının fonksiyonlarının artmasıyla daha bilinçli bireyler yetişmeye başlamıştır. Kişilerin gerçekleştirmek istedikleri amaçlar doğrultusunda eğitim verilmeye çalışılmış bu da onların bilgi düzeylerini artırıp işlerini daha profesyonel olarak yapmalarını sağlamıştır (Özodaşık, 1999:197-202).

2.2. 1980’den 1990’a Kadar Türkiye’de Sinemanın Gelişim Süreci

1980’den günümüze dek olan dönemde, Türk sinemasının geçirmiş olduğu serüveni, yaşanan değişimleri ve gelişimleri onar yıllık dilimler halinde incelemek mümkündür.

2.2.1. 1980’lerde Türkiye’de Sinema: Sinema; 1980’lerde toplumun ciddi biçimde gündemine gelmiştir. Yaşanan depolitizasyon döneminin bir yansıması olarak, genç kuşaklar siyasal-toplumsal düşünce ve eylemden uzaklaşıp sanatın özgül sorunlarına yönelmişlerdir (Dorsay, 1995: 22). Genel olarak bakıldığında, 1980’li yıllarda çekilen Türk filmlerini, işleyiş ve toplumsal olaylara yaklaşımları bakımından üç kategoride toplamak mümkün hale gelmiştir: Kadını konu alan filmler, Göç-Arabesk filmleri ve Siyasal-Toplumsal eleştiri filmleri.

2.2.1.1. Kadın Konu Alın Filmler: Türk sinemasında kadın filmi kavramının ortaya çıkışı seksenli yılların başına denk gelmiştir (Esen, 1990:24). 1980 sonrasında feminist gruplar toplum içinde kendilerini iyiden iyiye göstermeye başlamış ve Türk sineması da bu duruma uzak duramamıştır (Uluyağcı, 2002:5). Klasik Yeşilçam’da kendini gösteren kadın karakterler iki boyutludurlar: Ya cinselliklerinden arındırılmış iyi kadınlar ya da dişiliklerini silah gibi taşıyan kötüler. 80’li yıllardaki Türk sinemasının kadına bakışını ise; iki başlık altında toplamak mümkün olmuştur: Bunlardan ilki geleneksel Yeşilçam tarzı bakış, ikincisi, çok boyutlu ve gerçekçi bakış açısidir.

Geleneksel Yeşilçam tarzını benimseyen filmlerde halkın sevdiği sanatçılar kullanılmış, yine mutlak iyi mutlak kötü karakterlere yer verilmiş ve sonunda daima kötüler yenilmişlerdir. Geleneksel Yeşilçam tarzı filmlerdeki kadın tipi yine edilgen, daima erkeğinin yanında olan, çocuğu için her fedakârlığı yapan, ne olursa olsun kaderine boyun eğen; ya da dişiliğini ön plana çıkaran, yuva yıkan kötü kadınlar olmuştur. Kadına çok boyutlu bakmaya çalışan ikinci tür ise; özellikle kadın sorunlarını, kadının toplumdaki yerini ele alan, kadını gerçekçi bir biçimde ortaya koyan filmlerden oluşmuştur (Esen, 1990: 23- 27). Bu filmlerde kadının karşı cinsten beklentileri, ilişkileri, toplumdaki yeri, yaşadığı zorluklar daha gerçekçi bir yaklaşımla ortaya konmaya çalışılmıştır. Kadın karakterlerin kent yaşamındaki zorluklar karşısında gösterdikleri direnç ve kararlılıklar filmlerdeki ortak özellik olarak karşımıza çıkmıştır.

Günümüz Türk sinemasına gelindiğinde ise; 90'lı yıllara doğru ortaya çıkan talepkar, baş kaldıran, içinde yaşadığı ve bastırıldığı duygularını ortaya çıkarmaya başlayan kadın tipinin yerini, az sayıda da olsa gelenekler karşısında çaresiz kalmış gizemli ve iletişim problemleri olan kadın tipi almıştır (Künüçen, 2001: 61).

2.2.1.2. Göç-Arabesk Filmleri: 80'li yıllarda kadın filmlerinin yanı sıra dikkat çeken bir diğer tür de göç filmleri ile bununla beraber gelen arabesk kültür ve arabesk filmler olmuştur. 1971'den başlayarak önce Orhan Gencebay sinema dünyasına adım atmış ardından, 1977 yılında Ferdi Tayfur filmleri özellikle Anadolu'da geniş kitlelere ulaşmış, son olarak da 1978'de İbrahim Tatlıses arabesk film furyası içinde yerini almıştır (Karaman, 2002: 28).

1980'lerde, tüm alternatiflerini yitiren ticari sinema, 1970'lerin sonunda belirmeye başlayan arabesk müzik ve müzikçilerden yararlanmaya başlamıştır. Arabesk filmlerin en belirgin özelliği, acı, karasevda, hor görülme, fakirlik, ümitsizlik, kadercilik gibi duyguları en uç noktada yaşatması olmuştur (Esen, 1990:111-112). Önce kötülük ortaya çıkmış, sonrada kahraman bu kötülükle sonuna kadar mücadele etmiştir. Filmlerin sonu ise genellikle acı ya da mutsuzlukla sonuçlanmış; bunun nedeni ise; daima kötü kadere bağlanmıştır (Tan,1987:125).

Göç olgusunun ikinci bir türü de dış göçtür. Zaman içinde köyde yaşama koşulları olanaksızlaşmış, kent yaşamı da gittikçe zorlaşınca dış göç olgusu insanlar için yeni bir umut haline gelmiştir. Ancak bu insanlar yeni girdikleri bu dünyanın en düşük statülü, en fakir ve en çok hor görülüp topluma kabul edilmeyen insanları olmuşlardır. Bu durum zamanla sinemaya da yansımış ve yurt dışına göç eden ya da gitmeye çalışan insanların yaşadıkları sıkıntılar, gittikleri ülkelerde başlarına gelen olaylar, iki kültür arasında sıkışıp kalmaları, horlanmaları ve ülkelerine geldiklerinde yaşadıkları anlatılmaya çalışılmıştır (Esen, 2000:122-128).

2.2.1.3. Siyasal-Toplumsal Eleştiri Filmleri: Sinema içinde yaşadığı ve geliştiği toplumun her alanından olduğu gibi siyasi olaylarından da etkilenmiştir. Yetmişli yıllarda sosyal konulara ve işçi sorunlarına değinen filmler çekilmiş; ancak 80 ihtilalinin getirdiği yasaklar sonucu bu tür filmler ortaya konamaz olmuştur. Bu tarihten itibaren Türkiye'de siyasal eleştiri filmleri özellikle 12 Eylül'ün getirmiş olduğu siyasal yapıdan ötürü 1986 yılından itibaren çekilmeye başlanmıştır. Bu filmlerde; 12 Eylül 1980 askeri darbesinin sonuçları, getirmiş olduğu kısıtlamalar, özgürlüklerin azalması, bu dönemde tutuklanan kişilerin yaşadıkları ve hapisten çıkınca topluma karşı olan uyumsuzlukları, acıları dile getirilmeye çalışılmıştır (Esen, 2000:224).

1986 yılında kabul edilen Sinema, Video ve Müzik eserleri yasası ile film denetimi polisin elinden alınmış sinemayla ilgili diğer konularla birlikte Kültür Bakanlığı'nın görevleri arasına verilmiştir (Onaran, 1995:10). Böylece sansür, o dönemdeki hükümetin tutumuna, kurul üyelerinin anlayışlarına göre değişiklik göstermeye başlamıştır.

2.3. 1990’dan 2004’e Kadar Olan Dönem

1990’lı yılların ortalarından itibaren Türk sinemasında yeni bir oluşum kendini hissettirmeye başlamıştır. Ortaya çıkan genç kuşak yeni yönetmenler ticari film anlayışının dışında kendilerine yer edinmeye çalışmışlar ve zamanla yurt dışında da takip edilir hale gelmişlerdir. Böylece Türk sinemasında iki ana yol belirlenmiştir. Bunlardan ilki gişelerde büyük başarılar yakalayan, Amerikan tarzında olan bol aksiyonlu filmlerdir(Kıraç, 2000:13-15). İkinci tür ise küçük bütçelerle çekilen, toplumsal ve ekonomik yapıyı yansıtmaya çalışan toplumsal-gerçekçi filmlerdir. Türk sinemasına yeni giren ve henüz ilk filmlerini çeken bu genç sinemacıların yapmış oldukları filmlerin popüler sinemadan en önemli farkları; Yeşilçam’ın masalsı yapısı dışında, Türkiye’yi, toplumsal ve kültürel hayatı, her an karşılaşılabildiğimiz konuları ele almış olmaları, gösterişten uzak sade ve saf bir sinema yapmaları olmuştur (Karaman, 2002:156-157).

Tıpkı sinemadaki bu iki ana yol gibi sinema izleyicisi de ikiye ayrılmıştır: Bunlardan birincisi; Amerikan filmlerinin düşkünü, macerayı ve aksiyonu seven, ticari filmlere ilgi gösteren seyirci tipi, ikincisi ise sinemayı bir yaşam felsefesi haline getiren, eleştiren, sorgulayan ama azınlıkta kalan izleyici kitlesi (Pösteği, 2001:234).

Sonuç olarak; 1980’li yıllardan 1990’ların ortalarına kadar eski yapısını hemen hemen tamamen yitiren Türk sineması bu yıllardan itibaren farklı bir yol daha keşfetmiş ve popüler sinemaya alternatif olarak daha çok minimalist yaklaşımı tercih eden bir kuşağı da bünyesinde barındırmaya başlamıştır. 2000’li yıllarda ise Türk sineması bu yapıyı sağlam bir temele oturtmaya çalışmaktadır.

3. 1980–2004 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE YAŞANAN SOSYAL DEĞİŞİMLER VE TÜRK SİNEMASINA YANSIMALARI: SEÇİLMİŞ YİRMİ BEŞ FİLM ÜZERİNE İÇERİK ANALİZİ

1980–2004 yılları arasında Türkiye’de yaşanan ekonomik, siyasi, toplumsal ve bireysel değişimlerin sinemaya yansımalarının olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmanın bu bölümünde, seçilen 25 film üzerinde içerik analizi yapılacaktır.

Agah Özgüç’ün *Türk Filmleri Sözlüğü* kitabından ve www.sinematürk.com sitesinden elde edilen bilgiler doğrultusunda, belirlenen yıllar arasında toplam 1697 adet film çekildiği tespit edilmiştir. Ancak zaman, maliyet ve ulaşılabilirlik gibi sebeplerden ötürü bu tarihler arasında çekilen filmlerin hepsini incelemek mümkün olmayacaktır. Bu nedenle bu filmler içinden her yıldan bir film olmak üzere 25 adedi kasıtlı olarak seçilecek ve öncelikle filmlerle ilgili genel bilgiler tabloluşturılacaktır. Daha sonra her film belirlenen kategoriler doğrultusunda içerik analizine tabi tutularak sonuçlar raporlaştırılacaktır.

Belirtilen zaman dilimi içinden seçilen filmler;

1- 1980 Banker Bilo	14- 1993 C Blok
2- 1981 Ah Güzel İstanbul	15- 1994 Yengeç Sepeti
3- 1982 Dolap Beygiri	16- 1995 İstanbul Kanatlarımdın Altında
4- 1983 Yaktı Beni	17- 1996 Tabutta Röveşata
5- 1984 Ayşem	18- 1997 Masumiyet
6- 1985 Züğürt Ağa	19- 1998 Güneşe Yolculuk
7- 1986 Ses	20- 1999 Eylül Fırtınası
8- 1987 Av Zamanı	21- 2000 Filler ve Çimen
9- 1988 Arabesk	22- 2001 Deli Yürek
10- 1989 Uçurtmayı Vurmasınlar	23- 2002 Uzak
11- 1990 Umuda Yolculuk	24- 2003 Duvara Karşı
12- 1991 Seni Seviyorum Rosa	25- 2004 Eğreti Gelin
13-1992 Dönersen Islık Çal	

3.1. 1980-2004 Yılları Arasında Değerlendirmeye Alınan Filmlere İlişkin Bulgular

Tablo 3.1. Filmlerin Türlerine Göre Dağılımı

Filmin Türü	Sayı	Yüzde
Dram	19	%76
Komedi	3	%12
Arabesk	2	%8
Macera, Polisiye	1	%4
TOPLAM	25	%100

İncelenen filmlerin türlere göre dağılımı Tablo 3.1.'de gösterilmektedir. Analiz sonuçlarına göre; filmlerin %76'sı (19 adedi) dram, %12'si (3 adedi) komedi, %8'i (2 adedi) arabesk, %4'ü (1 adet) ise macera, polisiye türündedir.

Tablo 3.2. Filmlerin Konularına Göre Dağılımı

Filmin Konusu	Var		Yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ekonomik Şartlar	7	%28	18	%72
Siyasi Şartlar	7	%28	18	%72
Toplumsal Şartlar	15	%60	10	%40
Bireysel Değişimler	20	%80	5	%20

Tablo 3.2., 1980-2004 yılları arasında değerlendirmeye alınan filmlerin konularına göre dağılımını ortaya koymaktadır. Toplam 25 film incelenmesine karşın filmlerin konularına göre dağılımının toplamı tabloya göre, 49 olarak görülmektedir. Bunun nedeni; bir film içinde birden çok konunun aynı anda işlenmesinden kaynaklanmaktadır. İncelenen 25 filmin, %28’inde (7 adedinde) dönemin ekonomik şartlarına, %28’inde (7 adedinde) dönemin siyasi şartlarına, %60’ında (15 adedinde) dönemin toplumsal şartlarına ve %80’inde (20 adedinde) ise bireysel değişimlere değinildiği görülmektedir.

Tablo 3.3. Dönemin Ekonomik Şartlarını İşleyen Filmlerin Konularına Göre Dağılımı

Ekonomik Şartları İşleyen Filmlerin Konuları	Var		Yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Bankerlik	2	%8	23	%92
Köşe Dönmeçilik	4	%16	21	%84
Rüşvet	5	%20	20	%80
Yolsuzluk	1	%4	24	%96
Kaçakçılık(Uyuş.,silah vb.)	6	%24	19	%76
Ekonomik Kriz	4	%16	21	%84

Dönemin ekonomik şartlarını işleyen 7 filmin konularına göre dağılımı Tablo 3.3.’de ortaya konmaktadır. Bir filmde birden çok konu işlendiği için dönemin ekonomik şartlarını ortaya koyan filmlerde toplam sayı 22 olarak görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre; ekonomik değişimleri işleyen filmlerde kaçakçılık konusu ilk sırada yer alırken bunu sırasıyla, rüşvet, ekonomik kriz, köşe dönmeçilik, bankerlik ve yolsuzluk izlemiştir. Bankerlik konusunu işleyen filmler yalnızca 1980’li yılların ilk yarısında çekilmiştir. Dönemin Türkiye’sine bakıldığı zaman banker olaylarına da zaten bu dönemlerde rastlanıldığı, sonraları bu durumun ortadan kalktığı görülmüştür. Kaçakçılık, rüşvet, ekonomik kriz konuları ise ekonomik değişimleri ortaya koyan filmlerde hemen hemen her dönem ele alınan konular olmuşlardır. Bu konular Türkiye’nin de aşağı yukarı her dönemde gündeminde olan meseleler olmuşlardır.

Tablo 3.4. Dönemin Siyasi Şartlarını İşleyen Filmlerin Konularına Göre Dağılımı

Siyasi Şartları İşleyen Filmlerin Konuları	Var		Yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
1980 Askeri Müdahalesi	1	%4	24	%96
Özgürlüklerin Kısıtlanması	4	%16	21	%84
İşkence	7	%28	18	%72
Mafya-Siyaset İlişkisi	1	%4	24	%96
Terör Olayları ve Terör Örgütü	3	%12	22	%88
Derin Devlet	2	%8	23	%92
Böl. - Yerel Siyasal Sorunlar	3	%12	22	%88

Tablo 3.4.'ya baktığımızda, dönemin siyasi şartlarını işleyen filmlerin konularına göre dağılımı görülmektedir. Filmlerde birden çok konu aynı anda işlendiği için dönemin siyasi şartlarını ortaya koyan filmlerde toplam sayı 21'dir. Dönemin siyasi şartlarını ortaya koyan filmlerde en çok işlenen konu, işkence olmuştur. İşkence konusunun ardından, özgürlüklerin kısıtlanması, terör olayları-terör örgütleri (PKK, Hizbullah vb.), bölgesel- yerel siyasal sorunlar (Kimlik sorunları, yasa dışı faaliyetler vb.) derin devlet, 1980 askeri müdahalesi ve mafya-siyaset ilişkileri konuları Türk sinemasında işlenen önemli konular olmuşturlardır.

Tablo 3.5. Dönemin Toplumsal Şartlarını İşleyen Filmlerin Konularına Göre Dağılımı

Toplumsal Şart. İşleyen Film. Konular	Var		Yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Göç	9	%36	16	%64
İç Göç	6	%24	19	%76
Dış Göç	3	%12	22	%88
Arabesk Kültür	2	%8	23	%92
Birey. İç. Yaş. Top. Yabancı.	10	%40	15	%60
Gecekondulaşma	2	%8	23	%92
Sınıf Tanımları (Sınıf. İlişki)	11	%44	14	%56

Tablo 3.5.'de dönemin toplumsal şartlarını işleyen 15 filmin konularına göre dağılımı gösterilmektedir. Bir filmde birden çok konu işlendiği için dönemin toplumsal şartlarını ortaya koyan filmlerde toplam sayı tabloda 43 olarak görülmektedir. Tabloya göre; filmlerin, %36'sında (9 adedinde) göç konusuna değinilmektedir. Toplumsal değişimleri yansıtan filmlerde sınıf tanımları (sınıflar arası ilişki) en çok işlenen konu olmuştur. Bireyin içinde yaşadığı topluma

yabancılaşması, göç, arabesk kültür ve gecekondulaşma dönemin toplumsal şartlarını ortaya koyan filmlerde işlenen diğer konular olmuştur. Göç konusunu işleyen filmler iç göçü konu edinen ve dış göçü konu edinen filmler olarak ikiye ayrılmıştır. Genel olarak bakıldığında iç göçü işleyen filmler Türk sinemasında daha çok yer almıştır.

Arabesk kültürün işlendiği ve arabesk film olarak adlandırılan filmler ise 1980’li yıllarda çekilmiş ve 1990’lı yıllara gelindiğinde ortadan kalkmıştır. Toplumdaki arabesk furyası da aşağı yukarı aynı dönemlerde sona ermiştir. Dönemin toplumsal şartlarını ortaya koyan filmlerde işlenen bir diğer önemli konu da bireyin içinde yaşadığı topluma yabancılaşması olmuştur.

Tablo 3.6. Dönemin Bireysel Değişimlerini İşleyen Filmlerin Konularına Göre Dağılımı

Bireysel Değişimleri İşleyen Filmlerin Konuları	Var		Yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Birey. Kendi. Yabancılaşması	12	%48	13	%52
Kadının Çalış. Hayat. Girmesi.	15	%60	10	%40
Birey. Gerçek. Ele. Alınması	15	%60	10	%40
Cinsel. Tabu Olm. Çıkması	13	%52	12	%48

Tablo 3.6.; dönemin bireysel değişimlerini işleyen 20 filmin konularına göre dağılımını göstermektedir. Bir filmde birden fazla konu işlenebildiği için tabloda toplam sayı 55 olarak görülmektedir. Türk sinemasında 1980–2004 yılları arasında en çok işlenen konu olan bireysel değişimlerin ele alındığı filmlerde kadının aktif olarak çalışma hayatına girmesi ve mutlak iyi- mutlak kötü karakterlerin ortadan kalkarak bireyin eksisi ve artısıyla gerçekçi biçimde ele alınması en fazla ele alınan noktalar olmuştur. Kadın evin bütçesine katkıda bulunabilmek için aktif çalışma hayatına girmiştir. Cinselliğin tabu olmaktan çıkması ve bireyin kendisine yabancılaşması işlenen diğer konular olmuştur.

Tablo 3.7. İncelenen Filmlerde Kullanılan Dile İlişkin Dağılım

Kullanılan Dil	Var		Yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İstanbul Türkçesi	23	%92	2	%8
Yerel Ağızlar	9	%36	16	%64
Yerel Dil	2	%8	23	%92
Yabancı Dil	4	%16	21	%84

Tablo 3.7., 1980-2004 yılları arasında incelemeye alınan filmlerde kullanılan dile ilişkin dağılımı ortaya koymaktadır. Filmlerdeki karakterler farklı

hayat tarzları yaşayıp, farklı şehirlerden oldukları için filmlerde birden çok ağız ya da dil kullanılmıştır. Bu nedenle tablodaki toplam sayı 38'dir. Tabloya göre; İstanbul Türkçesi %92'lik (23 adet) oranı ile en çok kullanılan unsur olurken, yerel ağızlar %36 (9 adet) oranına, yerel diller %8 (2 adet) oranına, yabancı diller ise %16 (4 adet) oranına sahiptir.

Tablo 3.8. İncelenen Filmlerin Geçtiği Mekana İlişkin Dağılım

Filmin Geçtiği Mekân	Uygun		Uygun değil	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İstanbul	18	%72	7	%28
Anadolu	12	%48	13	%52
Yurt Dışı	2	%8	23	%92

İncelenen filmlerin geçtiği mekana ilişkin dağılım Tablo 3.8.'da gösterilmektedir. Filmin konusuna göre yönetmenler farklı mekânlar seçmiş ve bazı filmler yine konuları gereği birden çok mekanda (Anadolu ve İstanbul ya da İstanbul ve yurt dışı gibi) çekilmişlerdir. Bu nedenle 25 film incelenmesine karşın tablodaki toplam sayı 32 olarak görülmektedir. Bu sonuçlara göre; filmlerin, %72'si (18 adedi) İstanbul'da, %48'i (12 adedi) Anadolu'da, %8'i (2 adedi) ise yurt dışında geçmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1980-2004 yılları arasında Türkiye'de yaşanan ekonomik, sosyal, toplumsal ve bireysel değişimler dönemin Türk sinemasını bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak etkilemiştir.

Ekonomik değişimlerin ilk adımı 24 Ocak 1980 tarihinde atılmıştır. Ekonomik alanda alınan bu radikal kararlarla, 1980'li yıllarda ülke kısmi bir rahatlama içine girmişse de bir süre sonra durum değişmiş ve ülke ciddi ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum dönemin Türk sinemasında da kendini göstermiş ve banker olaylarını işleyen, rüşvete ve yolsuzluğa değinen filmler çekilmiştir.

Bunun yanı sıra, tırmanan anarşi ve terör olayları, suikastlar, ideolojik kamplaşmalar ülke gündeminin baş sırasında yer almış ve 12 Eylül 1980 yılında ordu yönetime geçici bir süreliğine el koymuştur. 1982 yılında yeni anayasa kabul edilmiş ve 1960 Anayasasının getirmiş olduğu özgürlük ortamı yeni anayasa ile ortadan kalkmıştır. Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak, Türk sineması da kendisini ciddi şekilde hissedilen bir sansür ortamında bulmuştur.

Ülke tüm bu gelişmelerle uğraşırken bunların üstüne hızla köyden kente göç eden insanlar da eklenince, Türkiye adeta bir kaosun içinde kalmıştır. Çünkü köyden kente göç eden insanlarla birlikte altyapı yetersizliği nedeniyle barınma problemleri ortaya çıkmıştır. Göçle birlikte ortaya çıkan gecekondulaşma aynı

kaderi paylaşan insanları bir araya getirmiş, bu da arabesk kültür adı verilen yeni bir yaşam tarzının doğmasına neden olmuştur. İki arada kalan kent insanının yaşadığı bir diğer sorun da yabancılaşma olmuştur.

Yaşanan kentleşmeyle birlikte temel hak ve hukuk kavramları gündeme gelmiş, bu durum zamanla kadınlar arasında da yaygınlık göstermeye başlamıştır. Bireysel anlamda yaşanan bu değişimler Türk sinemasına da kısa sürede yansımış ve göçü, arabesk yaşamı, yabancılaşmayı, bireyin kendi içinde yaşadığı çatışmayı, kadının toplumda değişen rolünü ve cinselliği cesurca işleyen filmlere sıkça yer verilmiştir.

Sonuç olarak; içinde yaşanılan toplumun yaşadığı değişimlere paralel olarak; 80’li yıllardan itibaren Türk sinemasında, eski uygulamalar alt üst olmuştur. 1990’lı yıllara kadar geleneksel film üretimine sahip olan Türk sineması, bu yılların başlarından itibaren kendi dilini oluşturmaya çalışan, sinemayı yaşam felsefesi haline getiren yeni bir kuşakla karşılaşmıştır. Minimalist yaklaşımı tercih eden bu yönetmenlerin tam aksine popüler kişileri filmlerinde oynatan ve medya yoluyla geniş kitlelere ulaşan yönetmenler de günümüz Türk sinemasında yer almaktadırlar.

Özellikle son yıllarda, Türk filmlerinin sayısında bir artış ve önemli gişe başarıları görülse de Türk sineması henüz endüstriyel bir sektör haline gelememiştir. Türk sinemasının gelişmesi ve üretilen film sayısının artması için devlet desteğinin çoğalması, yasal dayanakların ve ekonomik teşviklerin oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz, (1996), *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945–1980)*, (Çev. Ahmet Fethi), İstanbul: Hil Yayın.
- ATEŞ, Toktamış, (2003), *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul: Der Yayınları.
- AYDIN, ÇAKIR, Mukadder, (1997), “1960’lar Türkiye’inde Sinemadaki Akımlar”, *25.Kare*, Sayı 21, Say:12-20.
- BİRAND, M.Ali, vd., (1999), *12 Eylül: Türkiye’nin Milâdı*, İstanbul : Doğan Kitapçılık.
- BİRAND, M.Ali, vd., (1999), *Demirkırat-Bir Demokrasinin Doğuşu*, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- CANKAYA, Özden, (1997), *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- DOĞRAMACI, Emel, (1997), *Türkiye’de Kadının Dünü Bugünü*, Ankara: Kültür Yayınları.

- DORSAY, Atilla, (1989), *Sinemamızın Umut Yılları, 1970–1980 Arası Türk Sinemasına Bakışlar*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- DORSAY, Atilla, (1995), *12 Eylül Yılları Ve Sinemamız*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi,
- DÜNDAR, Can, (1998), *Sarı Zeybek*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- ESEN, Şükran, (1990), *80 Sonrasında Türk Sinemasının Toplumsal Olaylara Yaklaşımı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- ESEN, Şükran, (2000), *80'ler Türkiye'sinde Sinema*, İstanbul: Beta Yayınları.
- ESEN, Şükran, (2002), *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, İstanbul: Naos Yayınları.
- EVREN, Burçak, (2003), *Türk Sinemasının Doğum Günü*, İstanbul: Antrakt Sinema Kitapları.
- GIDDENS, Anthony (1994), *Modernliğin Sonuçları*, (çev. Ersin Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GÜNER, Ahmet, (1999), *Bâbîâli Ölürken*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- GÜNGÖR, Nazife, (1989), *Arabesk Müzik Ve Toplumsallaşma*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- IŞIK, Metin, (2002), *Dünya Ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*, Konya: Eğitim Kitabevi.
- KARAMAN, Hakan, (2002), *90'lı Yıllardaki Sosyal Ve Ekonomik Değişimlerin Türk Sinemasına Yansıması*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KELEŞ, Ruşen, (2000), *Kentleşme Politikaları*, Ankara: İmge Kitabevi.
- KIRAC, Rıza, (2000), "90'lı Yıllarda Sinemamıza Genel Bir Bakış", *25. Kare*, Sayı 30, say:12–18.
- KİLİ, Suna, (1982), *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- KONGAR, Emre, (1995), *12 Eylül Kültürü*, Ankara: Remzi Kitabevi.
- KONGAR, Emre, (1999), *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KÜNÜÇEN, Hale, (2001), "Türk Sinemasında Kadının Sunumu Üzerine", *Kurgu Dergisi*, Sayı 18, say:51–64.
- ONARAN, Alim Şerif, (1995), *Türk Sineması II. Cilt*, Ankara: Kitle Yayınları.
- ONARAN, Alim Şerif, (1999), *Türk Sineması I. Cilt*, Ankara: Kitle Yayınları.
- ÖZGÜÇ, Ağâh, (1991), *Türk Filmleri Sözlüğü (1974–1990) II. Cilt*, İstanbul: Sesam Yayınları.

- ÖZGÜÇ, Ağâh, (1997), *Türk Filmleri Sözlüğü (1991–1996) III. Cilt*, İstanbul: Sesam Yayınları.
- ÖZGÜÇ, Ağâh, (2003), *Türk Filmleri Sözlüğü (1997–2002) IV. Cilt*, İstanbul: Sesam Yayınları.
- ÖZODAŞIK, Mustafa, (1999), *Cumhuriyet Dönemi Yeni Nesil Yetiştirme Çabaları 1923–1950*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- ÖZODAŞIK, Mustafa, (2001), *Modern İnsanın Yalnızlığı*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- ÖZÖN, Nijat, (1995), *Karagözden Sinemaya I. Cilt*, Ankara: Kitle Yayınları.
- PÖSTEKİ, Nigar, (2001), *Toplumsal Değişim Süreci: Bir Etkilenme Aracı Olarak Sinema Ve 90’lar Türkiye’si Sineması*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- SEZER, Özcan, (2001), *1980 Sonrası Türkiye’de Siyasal Yabancılaşma*, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- SCOGNAMİLLO, Giovanni, (1998), *Türk Sinema Tarihi*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- TAN, Nesrin, (1987), *Türk Sinemasında Arabesk: Arabesk Şarkılı Filmlerin İncelenmesi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TEKELİ, Şirin, (1996), *Kadın Bakış Açısından Kadınlar/ 1980’ler Türkiye’sinde*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TURAN, Şerafettin, (1995), *Türk Devrim Tarihi/III (I. Bölüm) Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1923–1938)*, Bilgi Yayınevi.
- TURAN, Şerafettin, (1999), *Türk Devrim Tarihi/IV (II. Bölüm) Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1950–1960)*, Bilgi Yayınevi.
- TURAN, Şerafettin, (2003), *Türk Devrim Tarihi/V Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1960–1980)*, Bilgi Yayınevi.
- ULUYAĞCI, Canan, (2002), “1980 Sonrası Türk Sinemasında Kadın İmgesi: Türkan Şoray Ve Müjde Ar”, *Kurgu Dergisi*, Sayı 19, say:1-8.
- USLU, Salim, vd., (1999), *Türkiye’den Avrupa’ya Göç*, Ankara: Hak-İş Eğitim Yayınları.
- ZÜRCHER, Eric, Jan, (2001), *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, (çev. Yasemin Saner Gönen), İstanbul: İletişim Yayınları.